

Ks. Konrad Gąsiorowski, Płock

DWA PSAŁTERZE KS. WUJKA.

Myśl przekładu całej Biblii na język polski podsunął Ks. Jakubowi Wujkowi T. J. prawdopodobnie jego współbrat zakonny O. Marcin Laterna, późniejszy męczennik w walce z zalewającym wówczas Europę protestantyzmem. On to równocześnie wskazywał przełożonym zakonnym na Wujka, jako na najlepiej przygotowanego do dzieła tłumaczenia Pisma św. ze względu na jego znajomość języków biblijnych: hebrajskiego i greckiego, nazywając go „Semicicero Polonus“¹⁾.

W maju r. 1584 Kongregacja Prowincjonalna w Kaliszu pod naporem rosnącej ciągle propagandy sekciarskiej wysunęła znówu konieczność dokonania nowego katolickiego przekładu Biblii, który by tak pod względem językowym, jak i biblijnym stanął wyżej od wszystkich dotychczasowych tłumaczeń czy to katolickich, czy też różnowierczych. Całą sprawę przedłożono za pośrednictwem Ks. Wujka generałowi zakonu w Rzymie. Stamtąd wrócił nasz autor nie tylko z pozwoleniem generała zakonu, ale i z „przeżegnaniem“, czyli błogosławieństwem samego Ojca św. Grzegorza XIII dla pracy tłumacza, byleby tylko prowincjał wyznaczył do przekładu odpowiednich ludzi, a samo tłumaczenie przed drukiem zostało dokładnie skontrolowane²⁾. Tłumaczenie to zlecono Wujkowi. Ciekawe są powody tego wiekopomnego dzieła biblijnego w oświetleniu samego autora: „*Wiedźże tedy naprzód, iż nie mało zacnych a pobożnych ludzi nie tylko duchownego, ale y świeckiego stanu.*

¹⁾ J. Poplatek, *Obecny stan badań nad życiem Jakuba Wujka TJ i progarm dalszej pracy.* Pol. Sacr. 3/1950/52.

²⁾ Tamże s. 53.

od kilkunaście lat pilnie nas o to prosili (a niektórzy y nakład na drukowanie obiecowali), abyśmy wszystką Biblią znowu na nasz ięzyk Polski przełożyli. Bo wiździeli, iż po wydaniu Biblii Polskiej od Katholików w Krakowie wnet nastala Biblia Brzeska od kalwinistów przełożona: która iako gładkością Polskiej mowy przechodzi Krakowską tak iest błędów y kacerstwa pełna...

Z drugiey strony uważali y to, że Katholicy nie mieli iedno sam Nowy Testament Krakowski, którego egzemplarzow iuż dawno nie stało... Przełoż się im zdało być tego potrzeba, aby też Katholicy mieli przekład Biblii pilniey uczyniony y nie z samego Łacińskiego, ale też z dokładaniem się greckiego y Żydowskiego tekstu przełożony: któryby y własnością y gładkością polskiej mowy z każdym przeszłym zrównał y prawdą a szczyrością wykładu wszystkie inne celował: a ktemu aby miał annotacye, któreby wykłady mieysc trudnieyszych a zwłaszcza od heretyków zfałszowanych pokazywały y prawdziwe ich rozumienie z pisma y z Doktorów katolickich podawały... Starszy zasię naszy mnie to poruczyli, abych Nowy Testament, iako łacnieyszy, niżli stary napierwey przełożył: około którego ia przez kilka lat za pomocą Pańską według daru mnie od Boga udzielonego pilnie y szczyrze pracował y dokonawszy ten swoy przekład Theologom do tego naznaczonym ku rozsądzeniu y poprawieniu podał. Którzy go zasię z pilnością przeyrzeli y z tekstem graeckim y Łacińskim znieśli y na niektórych mieyscach poprawiwszy pochwalili y aprobowali.

Teć były przyczyny Czytelniku miły przekładania tego Nowego Testamentu: prośba y żądanie pewnych zacnych ludzi: zlecenie starszych moich, którychem słuchać winien: wielka potrzeba katolików a niezmierna przewrotność odszczepieńców³⁾

Niestety liczne zajęcia, ciągłe podróże do Brunsbergi (dziś Braniewo), po Polsce i do Siedmiogrodu na stanowisku wiceprowincjała między r. 1585 i 1589, w ustawicznej walce z różnolierstwem polskim i węgierskim o katolicyzm, nie pozwoliły

³⁾ Nowy Testament, Kraków 1953. Przedmowa, s. 1—3.

szybko wypełnić przyjętego zadania. Jeszcze w Krakowie, gdzie się znalazł w maju r. 1589 po wygnaniu z Siedmiogrodu, musiał wiele czasu poświęcić, jako prepozyt domu profesów, obronie dobrego imienia zlikwidowanej misji siedmiogrodzkiej. Mimo wszystko praca nad przekładem Pisma św. posuwała się naprzód. Na pierwszy ogień poszedł Nowy Testament. We wrześniu 1591 r. po cenzurze naznaczonych teologów ukazał się w drukarni Piotrkowczyka w Krakowie pierwszy arkusz.

Wówczas to znalazł się ktoś (może O. Stanisław Grodzicki T. J., jak przypuszcza O. Poplatek), który cały przekład oskarżył przed nowym prowincjałem Masellim o nieliczenie się z przepisami Stolicy Apostolskiej. Dopiero na specjalnej komisji w Krakowie, zapoznawszy się z pracą Wujka, wzięli ją w obronę OO. Piotr Skarga, Stanisław Warszewicki i wielu innych, jako przewyższającą wszystkie dotychczasowe próby. Utworzono nową komisję cenzorów, do której przeznaczył prowincjał nie O. St. Grodzickiego, lecz OO. St. Warszewickiego, Justusa Raba i Łukasza Zalasiusa, wszystkich trzech wybitnych znawców języka i biegłych teologów, aby jeszcze raz cały przekład skrupulatnie przejrzel.

Tymczasem w drugiej połowie września wybuchła w Krakowie zaraza. Wujek wyjechał z innymi zrazu do Lanckorony, a potem, podejrzany o zarażenie, do Makowa na Podhalu⁴⁾. Tam oddaje się cały w wolnym czasie tłumaczeniu psalmów. W grudniu tegoż roku wraca do Krakowa, gdzie na polecenie generała zakonu, który chce mu ułatwić pracę tłumacza, przekazuje w maju następnego roku przełożeniu O. Garcia Alabiano. Ze łzami w oczach zabiega, by nowa komisja jak najszybciej przejrzała rękopis przekładu Nowego Testamentu i oddała go do druku. W tym czasie następuje nowy atak O. St. Grodzickiego. Zarzuca on Wujkowi nieliczenie się ze słowami Pisma św., zbytnią swobodę językową, kwiecistość stylu, przede wszystkim sensu, a nie dosłowności. W ataku tym okazuje się nieustępliwym i zaciekłym przeciwnikiem. Pod

⁴⁾ J. Poplatek, a. c. *Pol. Sacr.*, 3/1950/53—56.

jego wpływem generał Jezuitów nakazuje naszemu autorowi wstrzymać się od dalszego tłumaczenia Starego Testamentu, prowincjał zaś — zawiesić druk psalterza aż do czasu najbliższej kongregacji. Odgłosy tych smutnych i ciężkich dla naszego autora chwil znajdujemy w przedmowie do Nowego Testamentu, którą napisał 20 kwietnia 1593 r.⁵⁾

Wreszcie w lipcu 1593 r. odbyła się w Pułtusku oczekiwana kongregacja prowincjonalna z konferencją fachowców: językoznawców i teologów na temat przekładu Wujka. Ks. Wujek zwyciężył. Nie tylko bowiem delegowano go wraz z przeciwnikiem do Rzymu, ale co ważniejsze, pozwolono oddać do druku gotowy przekład psalterza i drugie wydanie Nowego Testamentu, dostosowane do najnowszego wydania Wulgaty Klementyńskiej.

W lutym 1594 r. wraca nasz autor z Rzymu do Krakowa, gdzie pilnuje druku Nowego Testamentu i Psalterza, którego druk szedł wolniej, ponieważ cenzorzy, kontrolujący dalsze jego partie, pracowali zbyt opieszale. Silnego podkreślenia godny jest fakt, że O. St. Grodzicki do żadnej z dotychczasowych komisji cenzorskich nie wszedł. Kiedy druk drugiego wydania Nowego Testamentu dobiegał końca, wyjeżdża nasz autor 19 kwietnia do Poznania, gdzie pisze do niego przedmowę. Niedługo potem w r. 1594 wychodzi nareszcie u Piotrkowczyka w Krakowie drukowany „*Psalterz Dawidów*“⁶⁾.

⁵⁾ „Ty chrześcijański bracie, jeśli poczniesz pożytek z używania tego Nowego Testamentu, pomożże mi Pana Boga prosić (bez którego nic dobrego nie rzkać, sprawić i wykonać, ale ani począć, ani pomyśleć nie możemy), abyś mógł mieć w rychle nie tylko Psalterz Dawidow, który już jest mało nie gotowy, ale y wszystkie księgi zakonu starego z takąż pilnością na nasz Polski język przełożone“, s. 27.

⁶⁾ Psalterz ten zachował się po dziś dzień pośród innych cimeliów Biblioteki Jagiellońskiej pod sygnaturą Qu 4626. Karol Estreicher w swej „*Bibliografii Polskiej*“ podaje jeszcze inne biblioteki, które go posiadały. Wspomina jego przedruki z lat 1616, 1626, 1688, 1714, 1777. T. 15, s. 76—77. Pełny nadruk tytułowej karty tego psalterza brzmi: „*Psalterz Dawidów. Teraz znowu z Łacińskiego z Greckiego y z Żydowskiego na polski język z pilnością przełożony y Argumentami y Annota-*

Pod rektorskimi rządami O. St. Grodzickiego zabrał się Wujek w Poznaniu do tłumaczenia pozostałych ksiąg Starego Testamentu.

We wrześniu 1595 r. wyjeżdża nasz autor do Siedmiogrodu w charakterze wiceprowincjała, zabierając ze sobą dokonaną już część przekładu Starego Testamentu wraz z pomocami naukowymi. Całość tłumaczenia skończył w czerwcu lub lipcu r. 1596. Ponieważ łączność z cenzorami zakonnymi z odległego Siedmiogrodu była bardzo trudna, napisał 19. IX. 1596 r. list do generała Towarzystwa Jezusowego z prośbą o zwolnienie ze stanowiska wiceprowincjała. W r. 1597 wraca do Krakowa, co przypuszczalnie przyspieszyło pracę 5 cenzorów, wśród których tylko jeden pozostał z dawnej komisji, a mianowicie Iustus Rab. Czterej nowi to: O. Stanisław Grodzicki, Jan Brant, Marcin Łaszcza i Adrian Radzimiński, wszyscy z Towarzystwa Jezusowego.

Wujek nie doczekał się końca cenzury, gdyż zmarł dnia 27 lipca 1597 r. Według O. Wielewickiego rękopisami wujkowego tłumaczenia zajęła się Kongregacja prowincji w sierpniu r. 1597, polecając cenzorom szybkie wydanie całej Biblii drukiem. Jakoż po półrocznej pracy cenzorów w Poznaniu, a więc prawdopodobnie pod silnym wpływem ówczesnego tamtejszego rektora O. Stanisława Grodzickiego, dzięki staraniom OO. Raba i Łaszcza, udało się ją wydać drukiem w Krakowie 25. VIII. 1599 r. W ten sposób w całości Biblii wśród innych ksiąg wyszedł drugi Psalterz pod nazwiskiem Wujka. Czy jest on identyczny z pierwszym wydaniem, jakie miało miejsce jeszcze za życia i pod osobistą pieczęcią Wujka w r. 1594, oto zasadnicze pytanie tego artykułu.

W odpowiedzi na nie stwierdzamy natychmiast powszechną zgodę badaczy, albowiem wszyscy oni jednomyślnie podkreślają, że to drugie wydanie Psalterza w całości Biblii z r. 1599 nie jest kopią, ale przeróbką pierwszego wydania Psalterza z 1594 r.

cyami objaśniony. Przez D. Jakuba Wuyka Theologa Societatis Jesu. Z dozwoleniem starszych.

Podstawą tej jednomyślnej zgody badaczy są następujące świadectwa historyczne, pochodzące z XVI stulecia:

1. O. Jan Wielewicki TJ.: „Pod koniec lipca, a mianowicie dnia 27 umiera w domu naszym mąż wielki cnotą, wykształceniem, spełnianymi obowiązkami i wydanymi książkami O. Jakub Wujek... Pozostawił potomności liczne pamiątki w postaci książek tak, iż wielu sądziło, że całe życie nie innym rzeczom, ale pisaniu książek poświęcił... Wreszcie olbrzymim wysiłkiem przelożył na język ojczysty całe Pismo św. według Wulgaty, a jeszcze przed śmiercią ukazały się Nowy Testament i Psalterz Dawida. Po jego zaś śmierci wyznaczono na Kongregacji Prowincjonalnej, w sierpniu tego roku odbytej, pięciu Ojców teologów, a mianowicie Stanisława Grodzickiego, Adriana Radziszewskiego, Iustusa Raba, Jana Branta i Marcina Łaszcza, żeby jego przekład przejrżeli. Jakoż wyżej wymienieni Ojcowie przez półrocze Biblię wzmiankowaną dokładnie w Poznaniu przeglądają według przepisów Soboru Trydenckiego i oceniają, iż ją wydać można i trzeba. Dnia 25. VIII. 1599 r. wydano ją w Krakowie z wielkim wszystkim pożytkiem, kosztem najszczerzejszego Księcia Stanisława Karnkowskiego, założyciela Kolegium Kaliskiego, Arcybiskupa Gnieźnieńskiego“⁷⁾).

Oto pierwsze świadectwo kolegi-kronikarza zakonnego, który Wujka osobiście znał, na jego pracę w Krakowie patrzył. Podkreśla ono, jak dokładnie cenzurze poddano przez półrocze tłumaczenie Wujka w Poznaniu, gdzie rektorem i członkiem Komisji cenzorów był znany już nam O. Stanisław Grodzicki.

2. Ks. Prymas Stanisław Karnkowski: „A ponieważ teraz między ludziami wychodzi Biblia, albo księgi Pisma św. Starego y Nowego Testamentu, przekładu Doktora Księdza Jakuba Wujka Theologa Societatis Jesu, w językach żydowskim, greckim y łacińskim biegłego, kościołowi Bożemu dobrze

⁷⁾ Dziennik spraw domu zakonnego OO. Jezuitów u św. Barbary w Krakowie. Kraków 1881, s. 237—239. Tłumaczenie własne.

zasłużonego który nie tylko Postylle dwie większą y mniejszą Polskim ięzykiem, ale y wiele ksiąg inszych na obronę wiary powszechney przeciw heretykom pożytecznie wydał: ten przekład po śmierci iego od ludzi uczonych dobrze przezyrzany y z dokładaniem tekstu hebrajskiego y greckiego według przyjętey od Kościoła edyciey Łacińskiej, którą zowiemy *Vulgatam veterom* niedawno z rozkazania Pasterza Nawyższego Klemensa VIII wydanej z pilnością poprawiony nad insze przekładania aprobujemy y zalecamy“⁸⁾).

A więc przekład Biblii Wujka był dobrze „przezyrzany“ i „z pilnością poprawiony“ według świadectwa samego Prymasa, głowy Kościoła Katolickiego w Polsce.

3. Jezuici, wydawcy Biblii z r. 1599 w krótkim życiorysie Ks. Jakuba Wujka: „W tych przedsię zabawach swoich y trudnościach to myślił, iakoby wielom był pożyteczniejszy y wziął to był przed się, aby Biblią wszytkę na polski ięzyk przełożył; co mu też P. Bóg zdarzył, że swoiey żądzy dosyć uczynił: y dokończywszy wszytkiey Bibliiey, przyiachał do Krakowa, dając inszym Theologom sub censuram, aby się co rychley do druku podało...“

W tym samym przygotowaniu do czytania Pisma św mamy o wiele wyraźniejsze świadectwo: „Naprzód co się dotczy tekstu samego, ten przełożony iest z łacińskiego starego tekstu, który zowią *Vulgatam editionem*, która nad wszytkie inne daleko iest szczerza y pewnieysza, iakom to iuż pokazał... Tenże tekst tu masz wiernie przełożony y według tey ostatniey korekciey poprawiony. Y przetoż y Nowy Testament y Psalterz, który iuż przed tym był po polsku wydany teraz ieszcze znowu przeżrzany iest y z łacińskim zniesiony, aby się iako nawłaśniey z Łacińską *Vulgatą* zgadzał: bo się w pierwszej edyciey w niektórych rzeczach Greckiego tekstu dla tych, którzy tego pragnęli. naśladowało: co teraz wszytko odrzuciwszy, masz tu szczerze text łaciński iako sam w sobie iest,“⁹⁾. Sami więc wydawcy Biblii Wujka z r. 1599, najpraw-

⁸⁾ J. Wujek, *Biblia*, Kraków 1599. Wstęp.

⁹⁾ J. Wujek, *Biblia*, Kraków 1599. Wstęp, rozdział XI, strony nie numerowane.

dopodobniej owi cenzorzy, z naciskiem podkreślają, że nawet Nowy Testament i Psalterz Wujka, już przedtem ogłoszone drukiem, jeszcze raz przejrano i dostosowano ściśle do najnowszego wydania Wulgaty Klementyńskiej. Po odrzuceniu dodatków z innych tekstów pozostał tekst czysto łaciński Wulgaty.

Za tymi trzema głównymi świadectwami idą po dziś dzień podając fakt dokonanych zmian w oryginalnym przekładzie Wujka, wszyscy historycy i pisarze Towarzystwa Jezusowego jak: Stanisław Załęski¹⁰⁾, Jan Sygański¹¹⁾, Walenty Prokułski¹²⁾, Kazimierz Drzymała¹³⁾, Jan Poplatek.

Rodzi się teraz samorzutnie pytanie, w jakim stopniu Komisja korektorów przerobiła dzieło Wujka. Na to pytanie w odniesieniu do całej Biblii trudno jest odpowiedzieć, ponieważ rękopisy oryginalnego tłumaczenia Wujka z r. 1597 niestety zaginęły¹⁴⁾. Można dać odpowiedź li tylko odnośnie do Nowego Testamentu i Psalterza Dawidowego, które sam Wujek jeszcze za życia swego zdążył wydać i które po dziś dzień szczęśliwie w bibliotekach polskich ocalały. Jedyne drogą analogii da się odpowiedź tę zastosować z dużym prawdopodobieństwem do pozostałych części Pisma św. Pewności jednak, jak długo nie odnajdziemy pierwotnych rękopisów tłumaczenia Wujka, nigdy mieć nie będziemy.

W jakiej więc mierze zmieniła Komisja OO. Jezuitów przekład naszego autora w Psalterzu Dawidowym z r. 1594?

Na to pytanie padło wiele odpowiedzi. Przeważa zdanie, że biblijne tłumaczenie naszego autora przerobiono gruntownie i znacznie.

¹⁰⁾ *Jezuici w Polsce*, Lwów 1900, s. 7—17.

¹¹⁾ Ks. Jakub Wujek z Węgrowca w świetle własnej korespondencji. Kraków 1914, s. 54.

¹²⁾ *Przegląd Powszechny*, 228/1949/272.

¹³⁾ *Ruch Biblijny i Liturgiczny*, 3/1950/61.

¹⁴⁾ Al. Klaweł: „Jednej rzeczy jednak nie odszukano, o którą by najwięcej chodziło, mianowicie rękopisu Biblii, pisanego ręką samego Wujka... Z żalem prawdopodobnie na zawsze musimy zrezygnować z nadziei znalezienia kiedykolwiek tak cennego zabytku, jakim by był choć fragment autografu Biblii Wujkowej“ *Tygodnik Powszechny*, 5/1949/47.

Najśmielszą hipotezę postawił Ks. Arcbp. Franciszek Albin Symon, twierdząc w r. 1912, że wydawcy Biblii z r. 1599 zaledwie czwartą część dawnego Psalterza Wujka zostawili bez zmiany, a więc przerobili go w 75%¹⁵⁾. Daleko ostrożniej wyraził swoje przypuszczenie Ks. Władysław Knapiński, oceniając wprowadzone zmiany, jako prawdopodobnie niekorzystne¹⁶⁾. Ks. Józef Archutowski sąd swój zawiesił, podkreślając trudności w rozwiązywaniu tego zagadnienia¹⁷⁾.

O wiele śmielej i pewniej wyrażają się nowsi badacze Wujka. I tak Karol Estreicher nazywa te zmiany „gruntownymi“¹⁸⁾, Ks. Aleksy Klawek „licznymi i znacznymi“¹⁹⁾, O. Walenty Prokulski ujemnymi²⁰⁾, Ks. Piotr Stach „dość poważnymi“²¹⁾. Najodważniej pisze Ks. Władysław

¹⁵⁾ „Z tych dzieł jego (tzn. Wujka) każdy łącznie przekonąć się może do jakiego stopnia wydawcy Biblii, ochrzczonej jego imieniem, przekład jego zmienili i przerabiali. Z jego np. Psalterza chyba, że zaledwie część czwartą pozostawili bez zmian“. Pięcioksiąg Mojżeszowy, Warszawa 1912, przedmowa s. 1 w przypisku.

¹⁶⁾ *Encyklopedia Kościelna*, t. 32, s. 355—356.

¹⁷⁾ *Podręczna Encyklopedia Kościelna*, t. 43—44, s. 44.

¹⁸⁾ *Bibliografia polska*, t. 33, s. 380.

¹⁹⁾ „Równą pod tym względem zasługę ma Ks. Jakub Wujek z Wągrowca, twórca Biblii polskiej i polskiego języka biblijnego. Dzieło jego wydane dopiero w 1599 r. po jego śmierci ze znacznymi zmianami, zachowało aż po dziś dzień swoją wartość praktyczną i nie zostało dotąd zastąpione żadnym innym przekładem“ *Zarys dziejów teologii katolickiej w Polsce*, Kraków 1948, s. 16.

„Albowiem przekład całej Biblii wyszedł dwa lata po śmierci autora i był przerobiony przez komisję 5 teologów, którzy znacznych, zdaje się, zmian dokonywali, by nowy tekst jak najściślej dostosować do Wulgaty Sykstyńskiej, niedawno wydanej przez Stolicę Apostolską, przez co jednak bardzo ucierpiał język przekładu“. 350 lat Biblii Ks. Wujka. Tygodnik Powszechny 5/1949/47.

„Niestety oryginalne rękopisy zaginęły, więc nie posiadamy przekładu, który wyszedł bezpośrednio z rąk Ks. Wujka, mamy tylko wydanie z r. 1599, które doznało licznych poprawek ze strony Komisji...“ *Jubileusz Biblii Ks. Wujka*, *Ruch Biblijny i Liturgiczny* 3/1950/12.

²⁰⁾ *Wiekopomne dzieło*, *Przegląd Powszechny* 228/1949/273.

²¹⁾ „To tylko jest pewne, że Komisja cenzorów zmieniła dość poważnie tekst Nowego Testamentu i Psalmów w myśl poglądów Grodzickiego...“ *Homo Dei* 19/1950/362.

S m e r e k a twierdząc, że pośmiertni korektorzy przekładu Wujka przez liczne poprawki i niewolnicze trzymanie się łacińskiej Wulgaty stworzyli właściwie nową redakcję Biblii Wujkowej²²⁾.

Jedynie Ks. Władysław D z i u b e k w specjalnej pracy na temat Wujkowego Psalterza nazwał przeróbki Komisji korektorów „nieznacznymi“²³⁾.

Jak więc jest naprawdę?

Żeby na te pytania odpowiedzieć, zestawiliśmy i porównaliśmy wiersz po wierszu wszystkich poszczególnych 150 psalmów w tłumaczeniu szczerze Wujkowym z r. 1594 ze wszystkimi poszczególnymi wierszami wszystkich 150 psalmów Biblii z r. 1599. Tą drogą pełnego, szczegółowego i systematycznego zestawienia chcemy rozstrzygnąć sporne zagadnienie rozmiaru zmian.

Dla przykładu podajemy na wstępie 5 psalmów Wujkowych w podwójnej redakcji (r. 1594 i r. 1599) obok siebie dla porównania, przytaczając tylko wiersze, dotknięte przeróbką²⁴⁾:

1594 r.

1599 r.

Ps. 1.

1. Błogosławiony to mąż, który nie
chodził w radzie niezbożnych
y na drodze grzesznych nie stał
y na stolicy zaraźliwy nie sie-
dział.	1. Błogosławiony † mąż, który nie
chodził w radzie bezbożnych y
na drodze grzesznych nie stał y
na stolicy zaraźliwości nie sie-
dział.
2. Ale w zakonie Pańskim iest	2. Ale w zakonie Pańskim † wola

²²⁾ *Ruch Biblijny i Liturgiczny* 3/1950/66.

²³⁾ „Powyższy temat pracy najbardziej nadaje się do poznania Wujka jako tłumacza całej Biblii, albowiem Psalterz został wydany jeszcze za życia i pod jego osobistą korektą, podczas gdy całość Biblii, przez Wujka przetłumaczona, wydana była po jego śmierci i Psalterz w tej Biblii posiada już nieznaczne zmiany wydawców“. *Ateneum Kapłańskie* 31/1933/24.

²⁴⁾ Podkreślenie wyrazu czarną linią zwraca uwagę na dokonaną zmianę przez dodatek, lub zamianę, krzyżyk (+) natomiast na opuszczenie jakiegoś wyrazu.

- wola iego, a w zakonie iego będzie rozmyślał we dnie y w nocy.
3. Y będzie iako drzewo wsadzone nad strumieniami wód, które swoy owoc da czasu swego.
 4. Nie tak niezbożni, nie tak: ale są iako proch, który rozmiata wiatr z ziemi.
 6. Albowiem zna Pan drogę sprawiedliwych: ale droga niezbożnych zginie.
- iego, a w zakonie iego będzie rozmyślał we dnie y w nocy.
3. Y będzie iako drzewo, **które** wysadzone iest nad **sziekaniami** wód, które swoy owoc da czasu swego.
 4. Nie tak niezbożni, nie tak: ale † iako proch, który rozmiata wiatr **zwierzchu** ziemi.
 6. Albowiem zna Pan drogę sprawiedliwych; a droga niepobożnych zginie.

Ps. 2.

2. Powstali królowie ziemscy a książęta zesłi się społem przeciw Panu y przeciw Chrystusowi iego.
 3. Potargamy prawi związki ich: y zrzucemy z siebie iarzmo ich.
 4. Lecz ten, który mieszka w niebiesiach naśmieie się z nich: a Pan urągać im będzie.
 5. Tedy będzie mówił do nich w gniewie swoim, a w zapalczywości swey rozgromi ie.
 8. Żąday ode mnie a damci pogany za dziedzictwo twoie a za osiadłość twą kraie ziemi.
 10. A teraz królowie rozumieycie: Uczcie się wy, którzy sądzicie ziemię.
 11. Służcie Panu z boiaźnią: a raduycie się mu ze drzeniem.
 12. Przyimicie naukę christusową, by się śnać nie rozgniewał Pan: abyście nie poginęli z drogi sprawiedliwey.
 13. Gdyby się z prędką zapalił gniew iego/Błogosławieni wszyscy, którzy w nim ufaią.
2. **Stanęli wespół** królowie ziemscy, a książęta zesłi się w **gromadę** przeciw Panu y przeciw Chrystusowi iego.
 3. Potargamy † związki ich: y zrzucemy z siebie iarzmo ich.
 4. † Który mieszka w niebiesiach naśmieie się z nich: a Pan **szędzie** z nich będzie.
 5. Tedy będzie mówił do nich w gniewie swoim y w zapalczywości swey **potrwoży ie**.
 8. Żąday ode mnie y damci pogany † dziedzictwo twoie a † osiadłość twą kraie ziemi.
 10. A teraz królowie rozumieycie: **ówiczcie** się † którzy sądzicie ziemię.
 11. Służcie Panu w bojaźni: a raduycie się mu ze drzeniem.
 12. **Chwyćcie** się nauki †, by się **kiedy** nie rozgniewał Pan: † y nie poginęliście z drogi sprawiedliwey.
 13. Gdyby się **wkrótce** zapalił gniew iego/Błogosławieni wszyscy, którzy w nim ufaią.

Ps. 3.

1. Panie przecz się namnożyło tych, co mnie trapią wiele ich powstają przeciwko mnie. 4. Ano ty Panie iesteś obrońca moy, tyś iest chwała moja y który podwyższasz głowę moię. 6. Iam zasnął y spałem: wstałem, bo Pan obronił mię.	1. Panie przecz cię rozmnożyli †, co mnie trapią wiele ich powstają przeciwko mnie. 4. Ano ty panie iesteś obrońca moy † chwała moja y podwyższający głowę moię. 6. Iam spiał y twardom zasnął: y wstałem, bo Pan obronił mię.

Ps. 4.

2. Kiedym go wzywał, wysłuchał mię Bóg sprawiedliwości moiey; w uciśnieniu rozprzestrzeniłeś mnie. 3. Synowie człowieczy pókiż będziecie ciężkiego serca: przecz miłujecie marność y szukacie kłamstwa? 8. Kiedy urodzajem zboża/wina y oliwy swey obficie obdarzeni są.	2. Kiedym † wzywał wysłuchał mię Bog sprawiedliwości moiey w uciśnieniu rozprzestrzeniłeś mi. 3. Synowie człowieczy pókiż † ciężkiego serca: przecz miłujecie marność y szukacie kłamstwa? 8. Od urodzaju zboża/wina y oliwy swey † rozmnożeni są.

Ps. 5.

2. Słowa moie usłysz Panie: wyrozumiey wołanie moie. 3. Wysłuchay głos modlitwy moiey o królu moy y Boże moy. 4. Bo się tobie modlić będę: Panie rano wysłuchasz głos moy. 5. Rano będę stał przed tobą y przypatrzę się: abowiem ty nie iesteś Bogiem, który się kocha w nieprawości. 6. Y nie zmieszka przy tobie złośnik: ani się ostoią niesprawiedliwi przed oczyma twemi. 8. Mężem krwawym y zdradliwym brzydzi się Pan: ale ia w wielkości miłosierdzia twego/. 11. Gardło ich iako grób otwarty/	2. Słowa moie przyimi w uszy Panie: wyrozumiej wołanie moie. 3. Pilnie słuchay głosu modlitwy moiey † królu moy y Boże moy. 4. Bo do ciebie modlić się będę: Panie rano wysłuchasz głos moy. 5. Rano będę stał przed tobą y uyrzę: abowiem nie Bóg chcący nieprawość ty iesteś. 6. Ani mieszkać będzie przy tobie złośnik: ani się ostoią niesprawiedliwi przed oczyma twemi... 8. Mężem krwawym y zdradliwym brzydzi się Pan: a ia w mnóstwie miłosierdzia twego. 11. Grób otwarty gardło ich języki

/ięzyki swemi zdradzali, osądź-
że ie Boże.

Niechay upadną od myśli swo-
ich odrzuć ie dla wielkości ich
nieprawości, albowiem cię roz-
gniewali Panie.

12. A niech się rozweselą wszyscy,
którzy ufaią w tobie: będą się
na wieki radować a ty będziesz
mieszkał z nimi.
13. Panie iako tarczą dobrotlivo-
ścią twoią obwarowałeś nas.

swymi **zdradliwie poszynali** o-
sądź ię Boże.

Niechay upadną od myśli swo-
ich, **wedle mnóstwa niezbożno-
ści ich wypądz** ie, **bo cię roz-
drażnili** Panie.

12. Y niech się rozweselą wszyscy,
którzy **nadzieję mają w** tobie
na wieki radować się będą y i
będziesz mieszkał **w nich**.
13. Panie iako tarczą **dobrey woley**
twey obtoczyłeś nas.

Już samo zestawienie i porównanie tych 5 psalmów świad-
czy dowodnie o licznych zmianach ilościowych
i jakościowych, dokonanych przez komisję korektorów.
Rozróżniamy następujące rodzaje zmian: przez dodanie, opu-
szczenie, zamianę słowa, bądź też przeróbkę następstwa wy-
razów czy sensu.

Dodając wszystko razem, otrzymujemy z 5 pierwszych psal-
mów łączną sumę 6 dodatków, 21 opuszczeń, 42 zamian słow-
nych, 5 zmian szyku i 1 zmiana sensu. W ten sposób zestawili-
śmy i przebadaliśmy wszystkie 150 psalmów.

Na zakończenie stwierdzamy, że jedynie Ps. 116 nie uległ
zmianie. Wszystkie inne psalmy dotknęło pióro korektorów,
przerabiając je naogół w znacznym stopniu. Na ogólną
bowiem sumę 2524 wierszy mamy niezmienionych tylko 910,
czyli przeszło trzecią część. Prawie dwie trzecie, a więc
znaczną większość uległa zmianie mniej, lub więcej gruntow-
nej. Szczegółowy wykaz zmian ujawnia w niektórych psal-
mach przeszło 80% przerobionych wierszy, a nawet 100% np.
w Ps. 31, 86, 98, 132, gdzie nie znajdziemy ani jednego nieprze-
robionego wiersza. W innych zaś spotkamy 80% wierszy bez
żadnych zmian, np. Ps. 150. Procentowo dadzą się wyrazić
zmiany w następujących liczbach: wierszy nietkniętych prze-
róbką jest 36%, przerobionych natomiast prawie 64%.

Przesadził zatem Ks. Arcbp. Franciszek Albin Symon,
mówiąc, że jezuiccy cenzorzy zaledwie czwartą część Psalte-
rza Wujka pozostawili bez zmian. Przesadził także i to grubo

Ks. Władysław D z i u b e k, twierdząc, że Psalterz Biblii 1599 r. „*posiada już nieznaczne zmiany wydawców*“. Sporządzana przez nas tabela zmian w wyniku ostatecznym jasno wykazuje 126 dodatków, 1512 opuszczeń, 1802 zmian słownych, 221 zmian szyku oraz 48 zmian nawet sensu.

Oczywiście zmiany ilościowe nie pozostały bez wpływu na jakość tłumaczenia. Zdajemy sobie sprawę, że przeróbki te nie tyle liczyć, ile ważyć należy. Same już jednak liczby przekształceń mają swoją wymowę i już one narzucają wprost badaczom Ks. Jakuba W u j k a wielką ostrożność, by go nie oceniać na podstawie tekstu tak bardzo ilościowo przerobionego. Nie da się w żadnym wypadku powiedzieć, że obydwa Psalterze Wujka to jedno i to samo.

Kto Wujka, jako tłumacza, chce poznać i osądzić li tylko na podstawie Psalterza Biblii 1599 r., ten naraża się na wiele błędów. Albowiem może mu przypisać te zalety, lub te wady, które nie on, lecz Komisja cenzorów wniosła do jego przekładu.

Płock

Ks. KONRAD GAŚSIOROWSKI